

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

Η εφηβική παραβατικότητα

ΑΓΑΘΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΚΑΛΛΙΟΠΗ
ΝΙΚΟΛΑΡΑΚΗ

doi: [10.12681/edusc.1743](https://doi.org/10.12681/edusc.1743)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Α., & ΝΙΚΟΛΑΡΑΚΗ Κ. (2019). Η εφηβική παραβατικότητα. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1, 1289–1297. <https://doi.org/10.12681/edusc.1743>

Η εφηβική παραβατικότητα

Δρ Αγάθη Σταθοπούλου, Στέλεχος ΚΕΔΔΥ

agathi.stathopoulou@yahoo.com

Καλλιόπη Νικολαράκη, Φιλολογος, μεταπτυχιακή φοιτήτρια «Εφαρμοσμένη
Παιδαγωγική» στο Π.Τ.Δ.Ε. του Ε.Κ.Π.Α.

kallitsanikol@gmail.com

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες, η παραβατικότητα των εφήβων έχει απασχολήσει αρκετά τα εκπαιδευτικά και νομικά συστήματα στην Ευρώπη και λόγω των έντονων οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων του φαινομένου αποτελεί φλέγον ζήτημα. Η οικονομική κρίση, η κατάρρευση των βασικών ευρωπαϊκών ανθρωπιστικών αξιών σε συνδυασμό με την πολύ-πολιτισμικότητα που βιώνει τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη, βοήθησαν στην αύξηση των νεαρών εγκληματιών . Είναι πλέον κοινώς αποδεκτό ότι η εφηβική παραβατικότητα αποτελεί φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας στις ευρωπαϊκές χώρες και η πρόληψη του κυρίως, σε σχέση με την αντιμετώπιση, κρίνεται βαρύνουσας σημασίας. Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση σε διεθνή και ελληνικά ερευνητικά δεδομένα που αναφέρονται στα αίτια και την αντιμετώπιση του φαινομένου. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών αυξάνει τους ανήλικους παραβάτες, που στην πλειονότητά τους αποτελούν οικονομικά και εκπαιδευτικά παιδιά ενός κατώτερου Θεού.

Λέξεις–Κλειδιά: χαρακτηριστικά εφήβων, μορφές παραβατικής συμπεριφοράς, οικογένεια, οικονομική κρίση, σχολείο

Abstract

The last few decades, the juvenile delinquency affects the educational and legal system in Europe and due to the social and economic impacts of this phenomenon, it is a burning issue. The economic crisis, the collapse of the basic European humanitarian values in combination with the multiculturalism experiencing Europe in recent years, contributes to the juvenile delinquency. It comes to be commonly accepted that the juvenile delinquency is a phenomenon of social pathology in the European countries and its prevention constitutes a very important issue. The main purpose of this study is the literature review on International and Greek research data listed on the causes and treatment of the phenomenon. The results of the research signify that the economic crisis of the recent years, contributes to the increase of the juvenile offenders, the majority of them are economic and educational children of a lesser God.

Key Words: juvenile delinquency, forms of delinquent behavior, family, economic crisis, school

Εισαγωγή

Η αύξηση των περιστατικών των εφήβων που εμφανίζουν μορφές παραβατικής συμπεριφοράς, τόσο στο εξωτερικό αλλά κυρίως στην Ελλάδα, οδήγησε στην πραγματοποίηση της συγκεκριμένης μελέτης σε έρευνες και δεδομένα που αναφέρονται στις αιτίες αλλά κυρίως στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η παράθεση των διεθνών και ελληνικών δεδομένων για την ένταση αλλά και την έκταση του φαινομένου οφείλει να έχει ως αφετηρία κατ' αρχάς την αποσαφήνιση του όρου παραβατική συμπεριφορά (Ματσόπουλος, 2004). Οι παραβατικές συμπεριφορές των εφήβων χωρίζονται σε διαπροσωπικές, δηλαδή σε αυτές που σχετίζονται με συμπεριφορές του ατόμου σε σχέση με τους άλλους και στις ενδοπροσωπικές, δηλαδή σε αυτές που σχετίζονται με τη σχέση του ατόμου με τον ίδιο του τον εαυτό (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2004· Coleman, 2013). Επιπροσθέτως αναφερόμενοι στην εφηβική παραβατικότητα, θεωρείται κρίσιμος ο διαχωρισμός από τον όρο εγκληματικότητα, καθώς συγχέονται συνήθως αυτοί οι δύο όροι. Συγκεκριμένα ο όρος παραβατικότητα ανηλίκων δεν φέρει τη βαριά σημασία του όρου εγκληματικότητα ανηλίκων. Η εγκληματικότητα νομικά αναφέρεται σε πράξεις που χρήζουν κατά το ισχύον νομικό σύστημα επιβολή ποινής. Αντιθέτως ο όρος παραβατικότητα δεν εμπεριέχει τον ίδιο καταλογισμό. Οι διεθνείς έρευνες αλλά και οι νομικές συμβάσεις είθισται όταν αναφέρονται σε ανηλίκους, να χρησιμοποιούν τον όρο παραβατικότητα αντί της εγκληματικότητας. Και συγκεκριμένα κατά το

Ελληνικό Δίκαιο οι αξιόποινες πράξεις των ανηλίκων έχουν χαρακτήρα πλημμελήματος και όχι κακουργήματος (Κουράκη, 2012). Ως παράβαση θεωρείται οτιδήποτε δεν συνάδει με τα κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και θρησκευτικά δεδομένα της εκάστοτε εποχής. Καθετί δηλαδή που φέρεται να διαταράσσει την κοινωνική γαλήνη και στρέφεται εναντίον της ελευθερίας των πολιτών (Δρογίδης & Λυκοστράτης, 2010).

Οι παραβατικές ενέργειες των εφήβων είναι δυνατόν να ξεκινήσουν από τις απαρχές της ήβης και να αυξάνονται καθώς ο νέος διανύει την περίοδο της εφηβείας. (Chartier, 2008). Μερίδα ερευνητών θεωρεί πως η παραβατική συμπεριφορά των νέων εμφανίζεται ήδη από την παιδική ηλικία και εκδηλώνεται κυρίως με κλοπές και καταστροφή ξένης περιουσίας (Sutton, 2003). Αξίζει να σημειωθεί ότι η εφηβική παραβατικότητα περιλαμβάνει τόσο σοβαρά όσο και λιγότερο σοβαρά αδικήματα. Στα σοβαρά αδικήματα, περιλαμβάνονται οι κλοπές, η χρήση ουσιών και οι σεξουαλικές επιθέσεις (Vallejo-Nagera, 2001). Στα μη σοβαρά αδικήματα, τα οποία ονομάζονται «αδικήματα ηλικίας», περιλαμβάνονται το σκασιαρχείο, η εγκατάλειψη της οικογενειακής εστίας και η απειθαρχία.(Conger, 1981). Οι περισσότεροι συνηθισμένες μορφές μη σοβαρής παραβατικής συμπεριφοράς, αναφέρονται σε λεκτική και σωματική βία, χρήση αλκοόλ, εκφοβισμός, απρεπείς χειρονομίες, κλοπές, φασαρίες και προκλήσεις ζημιών (Κουράκης, 2004·Φρασεδάκης, 2005·Κουρκούτας, 2007). Βέβαια είναι πολύ πιθανό σε κάποια χρονική στιγμή της εφηβείας να οδηγηθεί το άτομο σε συμβατική συμπεριφορά, εφόσον όμως η συμπεριφορά αυτή δεν ξεπεράσει τα όρια, τότε θεωρείται αναμενόμενη και ως ένα σημείο αποδεχτή. Ιδιαίτερα η ανυπακοή και η παράβαση των κανόνων θεωρούνται φυσιολογικές και αναμενόμενες καταστάσεις. Όταν όμως οι παραβατικές πράξεις των εφήβων ξεπερνούν τα νομικά και κοινωνικά επιτρεπτά όρια χρήζουν ιδιαίτερης παρέμβασης (Chartier, 2008).

Χαρακτηριστικά εφήβων με παραβατική συμπεριφορά

Ο έφηβος βιώνει μια πάλη αναζήτησης της προσωπικής του ταυτότητας και κάποιες φορές ο τρόπος με τον οποίο τείνει να το επιτύχει αυτό ξεπερνά τα φυσιολογικά και επιτρεπτά όρια της κοινωνίας. Οι έφηβοι στοχεύουν σε μια επίθεση προς την «κοινωνική ζωή», προκειμένου να δημιουργήσουν μια δική τους προσωπική ταυτότητα. Οι αποδέκτες της παραβατικότητας και της οργής τους είναι κυρίως όλοι οι ενήλικες που φέρονται ως φορείς κάθε μορφής εξουσίας (Chartier, 2008). Οι μη προσαρμοστικές συμπεριφορές των εφήβων, παρουσιάζονται και μέσω κάποιων συμπτωμάτων (Γιαννίτσα, 2000). Τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των νέων με παραβατική συμπεριφορά είναι η οργή, η μνησικακία, η προκλητικότητα, η παρόρμηση, η καχυποψία για την εξουσία και η αδυναμία για αυτό-έλεγχο (Conger, 1981). Ο έφηβος είναι σκυθρωπός, εγκλωβισμένος σε θυμικές αλλαγές, αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε έντονες εκρήξεις, ενίοτε καταθλίψεις και είναι δυνατόν να φτάσει μέχρι και την απόπειρα αυτοκτονίας (Chartier, 2008). Επιπλέον, οι έφηβοι παραβάτες εκδηλώνουν αρνητισμό, ο οποίος ξεσπά κυρίως στο κοινωνικό σύνολο. Οι έφηβοι μέσω της παραβατικής τους συμπεριφοράς επιθυμούν να αλλάξουν τις κοινωνικές νόρμες. Επιπλέον, οι έφηβοι που ωθούνται σε παραβατική συμπεριφορά χαρακτηρίζονται από κακεντρέχεια ή αλλιώς τείνουν να είναι κακόβουλοι. Κατά την εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφορά, οι έφηβοι στοχεύουν στο να προκαλέσουν βλάβη σε οποιονδήποτε. Η έλλειψη λογικής και στόχου είναι ένα χαρακτηριστικό που αντιπροσωπεύει τους περισσότερους έφηβους

που ωθούνται σε παραβατική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, αυτό που κάνει συναρπαστική την πράξη τους, είναι το γεγονός ότι είναι παράλογη, χωρίς σκοπό και συναίσθημα (Marwell, 1966). Τις περισσότερες φορές οι έφηβοι που φτάνουν σε οριακές καταστάσεις, όπως η ακραία εγκληματικότητα, οδηγούνται από ψυχικές παρορμήσεις με αποτέλεσμα να αντιδρούν με έναν έντονα αδιάφορο τρόπο απέναντι στα όρια και το νόμο. Συνεχίζοντας, αποτελεί αξιοσημείωτο γεγονός ότι ένας έφηβος, ο οποίος προβαίνει σε μια εγκληματική πράξη, διαθέτει τη σωματική δύναμη για να σχεδιάσει μια επίθεση. Αυτό σημαίνει δηλαδή ότι η σωματική διάπλαση και δύναμη του, του επιτρέπουν να κινηθεί απειλητικά προς το αντικείμενο στόχο του (Vallejo-Nagera, 2001). Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι στις παραβατικές συμπεριφορές των εφήβων, δεν εμπλέκεται μόνο ένας. Συνήθως το «έγκλημα» περιλαμβάνει μία ομάδα εφήβων. Η ομαδική παραβατικότητα αναφέρεται στα αδικήματα τα οποία διαπράττονται στα πλαίσια μιας ομάδας (Erickson, 1971· Vallejo-Nagera, 2001). Η εφηβεία συνοδεύεται από εκρήξεις βίας και παραβατικότητας αλλά έχει παρατηρηθεί μέσω πλήθους ερευνών ότι οι περισσότερες παραβατικές συμπεριφορές εγκαταλείπονται με την ενηλικίωση. Αυτό προσδίδει μια μη σοβαρή χροιά σε πολλές από τις παραβατικές συμπεριφορές εφήβων (Sutton, 2003).

Διεθνή Δεδομένα

Τις τελευταίες δεκαετίες, η παραβατικότητα των εφήβων έχει απασχολήσει αρκετά τα εκπαιδευτικά και νομικά συστήματα στην Ευρώπη και λόγω των έντονων οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων του φαινομένου αποτελεί φλέγον ζήτημα. Η οικονομική κρίση, η κατάρρευση των βασικών ευρωπαϊκών ανθρωπιστικών αξιών σε συνδυασμό με την πολύ-πολιτισμικότητα που βιώνει τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη, βοήθησαν στην αύξηση των νεαρών εγκληματιών. Είναι πλέον κοινώς αποδεκτό ότι η εφηβική παραβατικότητα αποτελεί φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας στις ευρωπαϊκές χώρες και η πρόληψη του κυρίως, σε σχέση με την αντιμετώπιση, βαρύνουσας σημασίας (Γιαννοπούλου, & Τσομπανόγλου, 2003· Βλάχου, 2015)

Τα παιδιά που μεγαλώνουν στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις είναι περισσότερο εκτεθειμένα στην εμφάνιση συναισθηματικών διαταραχών και στην εκδήλωση προβληματικών συμπεριφορών (Elliott, 1949· Sutton, 2003). Οι παράγοντες που οδηγούν σε παραβατικές συμπεριφορές εφήβων στις δυτικές κοινωνίες είναι κυρίως κοινωνικο-οικονομικοί και δευτερευόντως βιολογικοί. Βέβαια σημαντικός αριθμός ερευνών αναφέρεται σε νέους παραβάτες με χαμηλό Δείκτη Νοημοσύνης, ΔΕΠΥ, και με Προκλητική Εναντιωματική Διαταραχή (Sutton, 2003· Μούτσιου, 2011).

Η βίαιη και προκλητική συμπεριφορά εμφανίζεται συνήθως ως αποτέλεσμα της αδυναμίας του νέου ατόμου να νιώσει προσωπική πληρότητα αλλά και κοινωνική επάρκεια. Το ψυχικό αυτό έλλειμμα οφείλεται τόσο σε οικογενειακές όσο και σε κοινωνικές δυσλειτουργίες. Οι έφηβοι (ιδίως σε υποβαθμισμένες συνοικίες μεγαλουπόλεων), έχουν την τάση να εντάσσονται σε ομάδες οι οποίες επιδίδονται σε ποικίλες παράνομες δραστηριότητες (Conger, 1981· Δρογίδης & Λυκοστράτης, 2010). Το φαινόμενο συνδέεται με τη ροπή των νέων να εκφράζουν με θεαματικό τρόπο την αντιπαράθεσή τους προς τους υπάρχοντες θεσμούς, την αναζήτηση ταυτότητας, την αμφιθυμική τάση τους προς την εξουσία. Το γιατί ορισμένοι έφηβοι οδηγούνται σε τέτοια μονοπάτια οφείλεται α) σε ψυχολογικούς παράγοντες (π.χ. νέοι με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά, που αναζητούν επικίνδυνους νεωτερισμούς,

αδιαφορώντας για τις συνέπειες), β) σε προβλήματα της οικογενειακής ζωής (η ένταξη σε μια συμμορία μπορεί να είναι είτε μια ενέργεια ριζικής ρήξης με την οικογένεια και τις αρχές της, μια πράξη εκδίκησης εναντίον των γονέων, γ) στις δυσκολίες προσαρμογής στην κοινωνική ζωή (π.χ. απόρριψη από τη σχολική κοινότητα, άσχημες συνθήκες διαβίωσης), δ) στην κυριαρχούσα υποκοουλτούρα (η ένταξη σε μια συμμορία μπορεί να θεωρείται «τίτλος τιμής» με πλασματικά οφέλη και προνόμια) (Vallejo-Nagera, 2001· Haynie, 2002· Childs, et al 2008· Σκανδάμη κ.α., 2015).

Διεθνείς έρευνες υποστηρίζουν ότι η εφηβική συμπεριφορά συνήθως εκδηλώνεται λόγω δυσλειτουργικών σχέσεων των εφήβων με τους γονείς τους (Bares, et al 2011). Παρατηρήθηκε ότι ο ουσιαστικός έλεγχος από τους γονείς συνδέεται με χαμηλότερα επίπεδα εφηβικής παραβατικότητας, ενώ αντίθετα ο ψυχολογικός έλεγχος συνδέεται με πολλές προβληματικές συμπεριφορές, όπως το άγχος, η κατάθλιψη και η παραβατική συμπεριφορά (Pettit et al., 2001).

Σε έρευνα που διεξήχθη στη Χιλή, σε συνοικίες όπου διαβιώνουν οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό στάτους, παρατηρήθηκε ότι για τα προβλήματα συμπεριφοράς των νέων και δη για την παραβατική συμπεριφορά, ευθύνεται κατά κύριο λόγο ο χαμηλός γονεϊκός έλεγχος και η έλλειψη θετικής άσκησης του γονεϊκού ρόλου (Bares et al 2011).

Η Ελληνική πραγματικότητα

Η παραβατικότητα των ανηλίκων στη χώρα μας σύμφωνα με δεδομένα που προέρχονται από τις δικαστικές αρχές καταλαμβάνει το 8-10% του συνόλου της παραβατικότητας (Βλάσσης, 2009). Επιπροσθέτως σύμφωνα με έρευνες της τελευταίας δεκαετίας η παραβατική συμπεριφορά των εφήβων στην Ελλάδα δεν παρουσιάζεται σε ανησυχητικά επίπεδα συγκριτικά με τα διεθνή δεδομένα (Γιαννοπούλου & Τσομπανόγλου, 2003· Βλάσσης, 2009· Μούτσιου, 2011· Κωνσταντίνου, 2016).

Τα ποσοστά παραβατικότητας στην Ελλάδα κατά τα χρόνια 1990-1999, είναι πολύ μικρότερα από αυτά σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο. Επιπλέον τα ποσοστά διατηρούνται σταθερά χωρίς να βιώνει το φαινόμενο ιδιαίτερη έξαρση. Τα περισσότερα αδικήματα, αφορούν σε παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. γεγονός που αποδεικνύει την έλλειψη γονεϊκού ελέγχου (Γιαννοπούλου, & Τσομπανόγλου, 2003 - Μούτσιου, 2011). Τη δεκαετία που ακολούθησε, οι κυριότερες κατηγορίες των αδικημάτων στην Ελλάδα, όπως αναφέρεται από το Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών σε έρευνα από το 1997 έως το 2002, αφορούν παραβάσεις του Κ.Ο.Κ., κλοπές, ναρκωτικά, σωματικές βλάβες και επαιτεία. Αξιοσημείωτο ότι στην ελληνική πραγματικότητα, δεν παρουσιάζεται έντονα το φαινόμενο των συμμοριών (Κωνσταντίνου, 2016.)

Η παραβατικότητα των ανηλίκων τα χρόνια από το 2001 έως το 2006 έχει αυξηθεί και οι παραβάσεις είναι μεγαλύτερης βαρύτητας. Συγκεκριμένα, τα χρόνια 2001 έως 2006, η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων σχετίζεται με ληστείες, κλοπές και υποθέσεις ναρκωτικών (Βλάσσης, 2009). Επιπλέον το ποσοστό των ανδρών παραβατών είναι μεγαλύτερο από αυτό των γυναικών. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των

ανδρών ανηλικών παραβατών είναι 92,6% και των γυναικών 7,4% (Βλάχου, 2015). Μελέτη που πραγματοποιήθηκε σε μονάδες δευτεροβάθμιας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σημειώνει ότι οι παραβατικές συμπεριφορές μειώνονται από το Γυμνάσιο στο Λύκειο και αυτό ίσως να οφείλεται στην ηλικιακή ωρίμανση . (Κοτταρίδη κ. αλ. 2007). Επιπροσθέτως έρευνα σημειώνει ότι το 7% των μαθητών του Λυκείου στην Ελλάδα, συμμετείχε κάποια δεδομένη στιγμή σε παραβατική δραστηριότητα, όπως βανδαλισμοί, κλοπές και χρήση ουσιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι παραβατικές δραστηριότητες στη χώρα μας, χαρακτηρίζονται συνήθως ως περιστασιακές και εκδηλώνονται με αφορμή, την παρακολούθηση κάποιας αθλητικής ομάδας, και την αντίδραση σε δυσμενείς κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες (Κουράκης, 2006).

Τα επόμενα χρόνια σύμφωνα με στατιστικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά τα έτη 2011 έως 2014, η παραβατικότητα των ανηλικών σημειώνει έξαρση λόγω των ραγδαίων οικονομικών ανατροπών (Κωνσταντίνου, 2016). Έρευνα που διεξήχθη το 2013-2014, σκιαγραφεί τα χαρακτηριστικά των εφήβων παραβατών στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, καταναλώνουν μεγαλύτερη ποσότητα αλκοόλ σε σχέση με τους έφηβους που δεν παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά, καπνίζουν χασίς και βρίσκονται σε παρέες με τις ίδιες ή παρόμοιες καταχρήσεις (Μούσιου, 2011). Οι σχέσεις τους με τους γονείς τους δεν είναι καλές, καθώς ο χρόνος που περνούν μαζί τους δεν είναι ποιοτικός και κυριαρχεί ανάμεσα τους ο φόβος και ο θυμός. Επιπροσθέτως, προέρχονται από βίαια οικογενειακά και κοινωνικά περιβάλλοντα και οι οικογένειες τους αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα (Σκανδάμη κ.α., 2015).

Συμπεράσματα

Η άποψη του Elliott ήδη από το 1949 ότι κάθε κοινωνία περιλαμβάνει τους εγκληματίες, που αξίζει καθώς εκείνη τους ανατρέφει και μετέπειτα η ίδια τους καταδικάζει, αποδεικνύει ότι οι συμπεριφορές των εφήβων αντικαθρεπτίζουν τις αξίες της κοινωνίας που τους γαλούχησε . «Οι φτωχοί άνθρωποι, οι οποίοι ζουν στο περιθώριο και δεν έχουν λάβει την απαιτούμενη εκπαίδευση, δεν έχουν τη δυνατότητα και τις ευκαιρίες να αναπτύξουν την ειλικρίνεια, τη σεξουαλική ηθική ή να συνειδητοποιήσουν την ιερότητα της ανθρώπινης ζωής, καταφεύγουν σε εγκληματικές συμπεριφορές » (Elliott, 1949).

Η οικονομική κρίση με επακόλουθο την αυξανόμενη ανεργία, η εισροή μεταναστών, η περαιτέρω αύξηση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών στους εφήβους, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αποδυνάμωση των παραδοσιακών οικογενειακών αξιών, ενδέχεται να επιδεινώσουν την κατάσταση επιφέροντας αύξηση στις διάφορες μορφές νεανικής παραβατικότητας. Οι κοινωνικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες υποστήριξης για τους παραβατικούς νέους σήμερα στη χώρα μας είναι ελάχιστες και δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα στην ολότητά του. Ο μόνος θεσμός που απευθύνεται σε όλους και δύναται να εσωτερικεύσει στους εφήβους τις αξίες, τους κανόνες και τους προσανατολισμούς της ανθρωπιστικής δημοκρατικής κοινωνίας είναι το σχολείο. Ένα σχολείο όμως που να μη προσβλέπει στην διδασκαλία συγκεκριμένης ποσότητας και ποιότητας ύλης, με μόνο σκοπό την προετοιμασία του μαθητή για την είσοδό του σε κάποιο ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα και αφήνει στην κυριολεξία στην τύχη τους τα υπόλοιπα παιδιά, που για οποιοδήποτε λόγο δεν μπορούν να προσαρμοστούν σε αυτό το εκπαιδευτικό καλούπι.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Coleman, C., J.,(2013,) Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας. Μετάφρ. Κουλεντιανού, Μ.Επιμ. Μπεζεβέγκης. Γ., Η. Αθήνα: Gutenberg.
- Conger, J., (1981) Η εφηβική ηλικία. Μια καταπιεσμένη γενιά. Μετάφρ. Σόλμαν, Μ. Αθήνα: Ψυχογιός
- Raroport, R. & Raroport, R., (1981) Τα στάδια της ζωής. Μετάφρ. Σόλμαν, Μ. Επιμ. Κισσιώτης, Μ., Παπαευθυμίου, Α. Στο: Ο κύκλος της ζωής. Αθήνα:Ψυχογιός
- Sutton,C.,(2003) Προβλήματα συμπεριφοράς παιδιών και εφήβων. Μια διεπιστημονική προσέγγιση αξιολόγησης και παρέμβασης. Μετάφρ.Ψαρράκη, Π., Επιμ. Παυλίδου, Μ. Αθήνα: Σαββάλας
- Vallejo-Nagera,A., (2001) Εφηβεία, η άγρια ηλικία. Μετάφρ. Θεοδωρίδου, Λ., Επιμ. Σπερελάκη, Τ. Αθήνα: Ενάλιος
- Ανδρέου, Ε. & Smith P. (2002) Το φαινόμενο “bullying” στο χώρο του σχολείου και η άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από συνομηλίκους. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 34, 9-23.
- Βλάσσης,Ν.(2009) Ανήλικοι Παραβάτες: Η περίπτωση της Ρόδου. Ρόδος. Διπλωματική Διατριβή
- Βλάχου,Β. (2015.) Η Εγκληματικότητα των Ανηλίκων ως Κοινωνικό Φαινόμενο. Στο: 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Αποστράτων Αξιωματικών Σωμάτων Ασφαλείας.
- Γιαννοπούλου, Ι.,Β. & Τσομπανόγλου, Γ., Ο., (2003) Νεανική Παραβατικότητα στην Ελλάδα. 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδοψυχιατρικής. Αθήνα.
- Δρογίδης, Δ. & Λυκοστράτης, Θ. (2010.) Τα Παιδιά της Ατλαντίδας. Αθήνα: Φυλάτος
- Ζαχαρής,Γ.,Δ.,(2004) Ψυχολογία της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Αθήνα:Ατραπός
- Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ., (2004) Ψυχοπαθολογία Παιδιών και ΕφήβωνΑθήνα: Τυπωθύτω-Δαρδανός
- Κοτταρίδη,Γ.,Βαλάσση-Αδάμ, Ε. & Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (2007) Μεγαλώνοντας στην Αθήνα. Ποιότητα ζωής παιδιών και εφήβων: Εμπειρική Έρευνα σε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του

- Δήμου Αθηναίων. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής
- Κουράκης, Ν. (1999) Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία: Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν. (2004) Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα των μαθητών Λυκείου σε σχολεία των Αθηνών. *Ποινικός Λόγος*, 461-474.
- Κουράκης, Ν. (2006) Έκταση και Ποιότητα της Νεανικής Παραβατικότητας στη Σύγχρονη Ελλάδα: Οι επιπτώσεις από τη δυσλειτουργία των θεσμών.
- Κουράκης, Ν. (2012) Δίκαιο Παραβατών Ανηλίκων. Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση. Αθήνα: Σακκουλά
- Κουρκούτας, Η. & Chartier, J., P., (2008) Παιδιά και έφηβοι με ψυχοκοινωνικές και μαθησιακές διαταραχές. Στρατηγικές παρέμβασης. Αθήνα: Τόπος
- Κουρκούτας, Η. (2007) Προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά: Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κωνσταντίνου, Ζ. (2016.) Παραβατικότητα Ανηλίκων. Ποινική Δικαιοσύνη Ανηλίκων και Κρίση.
- Μαγγανάς, Α. (2002) Ηλικία και Εγκληματικότητα. *Revue Criminologie, L'age et la question criminelle*. Τεύχος 35, Αρ. 1.
- Ματσόπουλος, Α. (2004) Αξιολόγηση βασισμένη στη Λειτουργική Ανάλυση Συμπεριφοράς (Α.Λ.Α.Σ.): Ένα διεπιστημονικό μοντέλο για παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς και ο ρόλος του σχολικού συμβούλου. Στο Α. Καλαντζή-Αζίζι & Μ. Ζαφειροπούλου (Επιστημ. Επιμ.): Προσαρμογή στο σχολείο: Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών (γ' έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 51-76.
- Μούσιου, Ο. (2011) Η Επιθετική και Παραβατική Συμπεριφορά των Παιδιών και των Εφήβων στο Χώρο του Σχολείου: Η αντιμετώπιση του Φαινομένου.
- Σκανδάμη, Π. κ.α., (2015). Έγκαιρη παρέμβαση σε νεαρούς χρήστες παράνομων ψυχοδραστικών ουσιών με παραβατική συμπεριφορά. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, σελ. 115-123. Αθήνα: Ο.ΚΑ.ΝΑ.
- Φαρσεδάκης, Ι. (2005β) Στοιχεία εγκληματολογίας. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξενόγλωσση

- Bares, C., B., Delva, J., Grogan-Kaylor, A. & Andrade, F. (2011) Personality and Parenting Process Associated with Problem Behaviors: A Study of Adolescents in Santiago, Chile. *Social Work Research*. Vol. 35, No. 4, pp. 227-240. .
- Childs, K., K., Sullivan, C., J. & Culledge, L., M. (2008) Delinquent Behavior among Adolescence: Investigating the Shifting Salience of Key Criminological Predictors. *Deviant Behavior*. Vol. 32. pp. 64-100.
- Elliott, A., M., (1949) Delinquent behavior of people. *Phylon*, Vol. 10, No. 3, pp. 242-251, USA: Clark Atlanta University
- Erickson, L., M. (1971) The group of delinquent behavior. *Social Problems*, Vol. 19, No. 1, pp. 114-129.
- Haynie, D., L. (2002) Friendship Networks and Delinquency: The Relative Nature of

Peer Delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*. Vol. 18, No. 2, pp. 99-134.

Kivivuori,J.&Bernburg,J.,G. (2011) Delinquency Research in Nordic Countries. *Crime and Justice*. Vol. 40, No. 1, pp. 405-477.

Marwell,G.,(1966) Adolescent powerlessness and delinquent behavior. *Social Problems*, Vol.14, No. 1, pp.35-47.

Modecki,K.,L (2008) Addressing Gaps in the Maturity of Judgement Literature: Age Differences and Delinquency. *Law and Human Behavior*. Vol. 32, No. 1, pp. 78-91.

Pettit,G.,S.,Laird,D.,R.,Dodge,A.,K.,Bates,E.,J&Criss,M.,M.,(2001) Antecedents and Behavior-Problem Outcomes of Parental Monitoring and Psychological Control in Early Adolescence. *Child Development*. Vol. 72, No. 2, pp. 583-598.